

training is analysed; the necessity of studying certain disciplines by future teacher is justified; the disciplines opportunities in expanding students linguistic erudition, a new type of scientist, capable of seeing language processes objectively and through, formation are revealed.

The necessity of «Introduction to Slavic Philology», «Old Church Slavonic», «The historical grammar of Ukrainian language», «The History of Ukrainian literary language» and special courses («The etymology of the Ukrainian language», «Ethnolinguistics», «The History of Ukrainian linguistics») studying is justified, the object of these disciplines studying, the main objective, tasks are highlighted; the principle of acquired professional competences succession in the process of each course module studying is explained, the necessity of their systematic and consistent acquirement is emphasized.

Nowadays when one of the main higher education tasks is the formation and development of national and civic identity, the origin of language, historical memory, the historical path of people and nation, relations with neighbouring countries have become an especially critical issue.

The deep professional knowledge, research experience, the ability to use and operate with historical facts and sources, brought to the audience by teacher, will be protection against junk informational, scientific argument against speculation and pseudo-theories.

Keywords: *historico-linguistic disciplines; pedagogical training; teacher philologist training.*

Рецензенти

Караман С. О. – д. пед. н., проф.,
Стишов О. А. – д. філол. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2015
Прийнято до друку 26.03.2015

УДК 372.881.1:811.161.2

Н. П. Русаченко

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

Зазначено, що модернізація системи вищої освіти істотно змінює акценти у сфері фахової підготовки лінгвістів. Підкреслено потребу запровадження в навчальний процес ВНЗ лінгвістичних курсів, зорієнтованих на використання можливостей акмеології. Подано загальну характеристику спецкурсу «Історична морфологія української мови», що сприятиме формуванню концептуальних знань майбутніх філологів.

Ключові слова: *діахронія; лінгвістика; модернізація системи вищої освіти; морфологія; українська мова; формування концептуальних основ.*

Вступ. Пріоритетним напрямом модернізації системи вищої освіти є використання нових стандартів, у яких реалізовано інноваційні підходи до професійної підготовки майбутніх спеціалістів. В організації навчального процесу ці підходи зумовлюють потребу не стільки у репродуктивній діяльності студентів (відтворенні отриманої на лекціях інформації), скільки в активізації їх внутрішнього потенціалу: здатності приймати науково обґрунтовані рішення, вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, вирішувати нестандартні завдання, самостійно здобувати нові знання.

Центральною проблемою реформування освіти є підвищення її якості. Якість освіти можна представляти як багатовимірну модель соціальних норм і вимог до особистості, освітнього середовища, в якому відбувається її розвиток, та системи освіти, яка реалізує їх на певних етапах навчання людини. Вона є багатогранною категорією, яка за своєю сутністю відображає різні аспекти освітнього процесу – філософські, соціальні, педагогічні, політичні,

демографічні, економічні та інші (Ляшенко О., 2005, с. 9).

Пошук оптимальних, найбільш ефективних способів, що впливають на якість освіти, в останні роки активізується. Критерієм підготовки сучасного спеціаліста стає не лише об'єм знань, умінь та навичок, але й здатність приймати науково обґрунтовані і технологічно грамотні рішення, вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, готового творчо мислити і вирішувати нестандартні професійні завдання, самостійно здобувати нові наукові знання, здатного до саморозвитку у процесі професійної діяльності.

Якість освіти як універсальна категорія може розглядатись у контексті акмеології, де домінує проблематика саморозвитку і самореалізація творчого потенціалу особистості. Складовими формування професійно орієнтованої індивідуальності студента вищого навчального закладу стають розвиток професійних якостей (професійне самоусвідомлення, професійна спрямованість,

педагогічна майстерність, педагогічне мислення, відповідальність, професійна усталеність, ціннісне ставлення до майбутньої професії) та індивідуальних (спрямованість на професію, любов до дітей, організаторські схильності, комунікативні схильності, соціальні якості, самооцінка, самовиховання, саморозвиток, емоційно-вольові якості) (Заболотська О., 2007, с. 17-18).

Проблеми становлення та розвитку акмеології як науки про досягнення професійної майстерності фахівця стали об'єктом уваги О. Деркача, Н. Кузьміної, О. Бодальова, В. Зазикіна, В. Максимової, В. Вакулєнко, О. Заболотської, С. Пальчевського та ін.

За умов застосування акмеологічного підходу до професійної підготовки майбутніх філологів, основну мету якої вбачають в оволодінні ними акме-спрямованими стратегіями творчої самореалізації, домінуючою стратегією навчального процесу може стати перетворення студента із пасивного спостерігача в активного учасника.

За цих умов актуальним виявляється пошук нових підходів до навчального процесу, нових методологічних, теоретичних і психологічних підстав для конструювання змісту і форм навчальної діяльності, які реально сприяють підвищенню і збереженню навчальної мотивації студентів, позитивним змінам їх пізнавальної активності.

Одним із шляхів формування концептуальних основ професійної підготовки філолога може стати уведення нових навчальних курсів та спецкурсів, зорієнтованих на висвітлення найновіших досягнень лінгвістики та літературознавства. Зокрема, фахову підготовку філолога у ВНЗ може поглибити і розширити уведення спецкурсу «Історична морфологія української мови».

Метою статті є обґрунтування і висвітлення мети, завдань та змісту спецкурсу «Історична морфологія української мови», упровадження якого в навчальну програму вищої школи сприятиме формуванню концептуальних знань майбутніх філологів та забезпечить активізацію внутрішнього потенціалу студентів як умови їх сходження до свого акме-рівня.

Спецкурс «Історична морфологія української мови» у формуванні концептуальних знань майбутніх філологів. Необхідність упровадження в систему підготовки магістрів спецкурсу визначається потребою розвитку креативного мислення, вміння аналізувати, робити власні висновки, стимулювати творчий пошук студентів.

В опублікованій Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ ст. зазначено, що модернізація сучасної системи освіти України має бути спрямована на забезпечення її якості відповідно до найновіших досягнень вітчизняної і світової науки (Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст., 2002, с. 5).

Як відомо, морфологію відносять до одного з наймолодших і найсуперечливіших розділів мовознавства. Нині немає навіть загальноприйнятого визначення цього неоднозначного й суперечливого розділу науки про мову. Теорія морфологічного опису перебуває у стані свого формування. Це пов'язано, насамперед, із суперечливою природою морфологічних явищ, які функціонують на межі фонології та морфології, а звідси – їх неоднозначним трактуванням. Не до кінця з'ясовані статус морфології, об'єкт її дослідження, не окреслено виразно меж морфологічних явищ. У поглядах мовознавців знаходимо значні розбіжності із приводу того, якими термінами, одиницями і поняттями потрібно оперувати в морфологічних розвідках.

У галузі морфології доволі ґрунтовного осмислено морфологічні закономірності у словотворі та словозміні сучасної української мови (М. Кравченко, М. Федурко, В. Горпинич, Л. Комарова, І. Козленко, І. Савченко, Л. Кондакова, Л. Асіїв). Проте ступінь опрацювання української історичної морфології на сьогодні недостатній. Для вивчення морфологічних модифікацій в історії української мови основоположне значення мають ідеї Ю. Шевельова, О. Мельничука, С. Бевзенка, С. Самійленка, М. Жовтобрюха, В. Русанівського, І. Матвіяса, А. Грищенка та ін.

Морфологічний аналіз, у центрі уваги якого перебувають проблеми фонологічної структури морфем, досить довго сприймався як складова частина фонетичного аналізу, а тому традиційно морфологічну проблематику принагідно розглядали в курсах «Фонетика сучасної української літературної мови» та «Історична граматики української мови» і зводили її до загальної характеристики появи та функціонування вокалічних і консонантних альтернацій.

Вочевидь, корисними для підвищення професійного рівня філолога можуть стати такі завдання, як: з'ясування значення доморфологічного періоду в історії становлення цього лінгвістичного напрямку; дослідження методики морфологічного аналізу в історичному аспекті; розкриття причин та механізму розвитку фонемних модифікацій морфем; простеження ролі морфологічних засобів в організації та розвитку словозмінних і словотворчих парадигм; характеристика взаємозв'язків між фонетичними та морфологічними явищами з урахуванням діалектних особливостей української мови; зіставлення історичних і сучасних явищ морфології з метою пошуку паралелізму в їхньому розвитку, віднайдення тих сучасних явищ, які відповідають певним явищам історичної морфології, оскільки особливості функціонування морфологічних модифікацій у сучасній мові породжені і значною мірою визначаються історичними причинами.

Завдання морфологічного опису в межах історії мови й можливості, що відкриваються завдяки застосуванню методів морфологічного аналізу, сприймаються мовознавцями по-різному. Загальновідомим є положення, згідно з яким одне із завдань морфолога-діахроніста полягає в реконструкції синхронних зрізів морфологічної системи в періоди відносної сталості. За таких умов головною одиницею опису має бути морфологічна ознака, а історія морфологічної системи буде протиставлятися історії розвитку, змін та згасання цих ознак. Оскільки ознаки – це абстракція, то опис історії мови може виявитися досить узагальненим і може оминати історію окремих форм (Русаченко Н., 2011, с.74-78).

Інше розуміння морфологічного аналізу впливає з того, що оскільки мова – функціональне явище, то й зміни в ній мають функціональний характер. Саме морфологія, одиниці якої виділяються за їхніми функціями, здатна розкрити природу фонетичних змін. За цього розуміння в центрі історичної морфології як науки стоять видозміни. Основними проблемами, які виникатимуть при вивченні такої видозміни, виступатимуть проблеми причини й механізму зміни (Шевельов Ю., 2002, с.235).

Особливості морфологічного аналізу в історичній лінгвістиці можуть виявитися плідними для написання бакалаврських та магістерських робіт. Опрацювання суперечливих проблем морфології вимагатиме удосконалення навичок самостійної роботи з науковою літературою, критичної оцінки нових ідей, концепцій, сформує культуру дослідницької діяльності майбутнього філолога.

Викладання історичної морфології української мови тісно пов'язане з рядом історико-лінгвістичних дисциплін ВНЗ. Базовими для студентів можуть стати курси «Вступ до мовознавства», «Історична граматики української мови», «Старослов'янська мова», «Українська діалектологія», «Сучасна українська літературна мова» та ін. Міжпредметні зв'язки дадуть змогу розширити обсяг знань, глибше вивчити і зрозуміти мовні явища і процеси. Зокрема, тісно переплетеними, а відтак поглибленими виявляться поняття про індоєвропейську мову-основу; особливості історичного розвитку граматичних категорій; становлення внутрішньої структури української мови (фонетики, граматики, лексики); найважливіші методи історико-лінгвістичного дослідження (порівняльно-історичний, зіставний, прийом внутрішньої реконструкції та ін.); зміст ряду лінгвістичних термінів; огляд літератури з порівняльно-історичного мовознавства тощо.

Метою спецкурсу має стати поглиблення навичок лінгвістичного «бачення» актуальних проблем мовознавства; ознайомлення з основними закономірностями і найважливішими явищами розвитку й формування морфологічної системи української мови.

Нова дисципліна сприятиме глибшому розумінню власне фонетичних та граматичних процесів української мови; відкриє нові можливості для аналізу внутрішніх взаємозв'язків між елементами граматичної структури; поглибить розуміння історичних причини, умов виникнення, особливостей функціонування чергувань та лінійних модифікацій основ в українській мові; ознайомить із морфологічними процесами в системах іменної, дієслівної словозміни, а також при творенні слів староукраїнської літературної мови.

Унаслідок прослуховування курсу студент засвоїть поняття, що стосуються предмета історичної морфології, її основної проблематики, аспектів розгляду; методу морфологічного аналізу; знатиме історичні причини та умови виникнення морфологічних засобів морфемного варіювання; особливості функціонування морфологічних явищ у системах словотвору та словозміни староукраїнського літературного мовлення.

Студент матиме можливість знаходити форми, що відбивають опрацьовані риси і явища морфології староукраїнської мови певного періоду; характеризувати морфологічні процеси в системах іменної і дієслівної словозміни; аналізувати морфологічні процеси в системі іменного, дієслівного і прислівникового словотвору, виявити їхню специфіку; досліджувати регулярність і функціональне навантаження чергувань та лінійних модифікацій основ, простежувати історичні зміни; виявляти ступінь поширеності та особливості функціонування морфологічних явищ у староукраїнському літературному мовленні.

Висвітлення складних і неоднозначних проблем морфології надасть можливість упроваджувати в навчальний процес інноваційні заняття: лекції-прес-конференції, семінари-пошуки, дискусії-співміркування, семінари-дискусії з елементами «мозкового штурму». Такі форми роботи спонукатимуть до активного включення студентів у колективне обговорення проблем, розвиток комунікативних якостей та інтелектуальних умінь.

Можна констатувати, що акмеологічний аспект фахової лінгвістичної підготовки – перспективний напрямок, здатний оптимально і найбільш ефективно забезпечити пошук способів підвищення якості освіти та формування і розвитку майбутніх філологів.

Висновки. Отже, освітні стандарти ХХІ століття мають розширювати межі традиційних лінгвістичних знань та забезпечувати ознайомлення студентів із новітніми напрямками дослідження сучасної лінгвістики. Нові вимоги до вищої школи пов'язані з необхідністю забезпечення варіативності, особистісної та практичної орієнтації навчального процесу. Для розвитку професійних навичок філологів необхідно застосовувати сучасні освітні технології, принципи наступності, системності, міжпредметні зв'язки та інтеграції, які органічно формують професійну підготовку

студентів. Упровадження в навчальний процес нових спецкурсів, зорієнтованих на новітні досягнення лінгвістики, сприятимуть зростанню фахового

потенціалу майбутніх філологів, формуванню в них навичок навчально- та науково-дослідної роботи.

Література

1. **Заболотська О.** Теоретико-методичні засади формування індивідуальності майбутніх учителів-словесників у професійній підготовці: автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / О. О. Заболотська; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського. – О., 2007. – 40 с.
2. **Ляшенко О.** Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасних систем освіти / О. Ляшенко // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 1(46). – С. 5-12.
3. **Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті** // Освіта України. – 2002. – № 33. – С. 4–6.
4. **Русаченко Н.** Проблеми морфологічного аналізу в історичній лінгвістиці // Сучасні тенденції розвитку мов: Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. – Серія 10: Сучасні тенденції розвитку мов. – Вип.7. – К., 2011. – С. 74-78.
5. **Шевельов Ю.** Історична фонологія української мови / Ю. Шевельов. – Харків: Акта, 2002. – 1054 с.

References

1. **Zabolotska, O.** (2007) The theoretical and methodological basis of the future language teacher's individuality in the process of professional preparation. Doctor's thesis. Odesa (in Ukrainian).
2. **Lyashenko, O.** (2005) The quality of education as a basis for the functioning and development of modern education systems. Pedagogy and Psychology, 1(46), 5-12 (in Ukrainian).
3. **National Doctrine of Education development in Ukraine in the XXI century** (2002). Osvita Ukraine, 33, 4–6 (in Ukrainian).
4. **Rusachenko, N.** (2011) Problems of morphonology in the Ukrainian historical linguistics. Modern trends languages: Scientific magazine National Pedagogical Dragomanov University, 7, 74-78 (in Ukrainian).
5. **Shevelov, Yu.** (2002) Historical Phonology of the Ukrainian Language. Kharkiv: Akta (in Ukrainian).

Русаченко Н. П. ПРОФЕСИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА ФИЛОЛОГОВ: КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПРИНЦИПЫ

Отмечено, что модернизация системы высшего образования существенно изменяет акценты в сфере профессиональной подготовки лингвистов. Подчеркнута необходимость внедрения в учебный процесс вузов лингвистических курсов, ориентированных на использование возможностей акмеологии. Дана общая характеристика спецкурса «Историческая морфология украинского языка», способствующего формированию концептуальных знаний будущих филологов.

Ключевые слова: диахрония; лингвистика; модернизация системы высшего образования; морфология; украинский язык; формирование концептуальных основ.

Rusachenko N. THE PROFESSIONAL TRAINING OF THE FUTURE PHILOLOGISTS: THE CONCEPTUAL BASES

It is noted that modernization of higher education system significantly changes accents in the field of professional training linguists. Emphasized the problem of implementation of high school language courses in the educational process, which are focused on using acmeology's opportunities. The general characteristic of the course «History morphonology of the Ukrainian language» is offered and it will promote the formation of the conceptual knowledge of future philologists.

The purpose of special course should be deepening skills of linguistic «vision» of current problems in Linguistics; learning the basic regularities and the most important facts of developing and formation of the system of morfonology of the Ukrainian language.

New discipline will promote a better understanding of phonetical and grammatical processes of the Ukrainian language; will open new opportunities to analyze the internal relationships between elements of the grammatical structure; will deep the understanding of historical reasons, the conditions of the functioning of alternations and linear modifications of bases in the Ukrainian language; will introduce the morphonology processes in the nominal and verbal inflection and also in making the old Ukrainian literary language.

Introduction new special courses in the educational process, oriented to the latest achievements of linguistics, contribute to increasing of future professional linguists' potential, to formation skills of studying and research work.

Key words: diachrony; linguistic; modernization of higher education; morphonology; the formation of the conceptual bases; Ukrainian Language; university.

Рецензенти

Караман С. О. – д. пед. н., проф.
Стишов О. А. – д. філол. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2015

Прийнято до друку 26.03.2015